

HANNÄS

*Sjöarnas, skogens, och dalar-
nas vackra
kullarnas, bergens* bygd i Tjust

Hannäs ligger inte bara inom Tjusts gränser, dess natur är också i släkt med det tjustska landskapskynnet. Jag skulle vilja säga att Hannäs är en kompromiss mellan Västra Ed och Tryserum. Det har något av Västra Eds mjuka, böljande linjer, av dess kullar och slätter och av dess lövträdsrikedom, men Hannäs erbjuder inte samma öppna vida aspekter, dess slätter är mindre, dess linjer inte så långsvepande. Och av Tryserum har Hannäs fått barrskog och höjder, berg och sjöar. Den kompromissen har lämnat ett vackert resultat och jag är beredd att instämma med pastor Östberg, när han säger att hannäsborna förmenar sig ingalunda bo i den sämsta delen av Tjust. Det mest signifikativa för socknen är emellertid de många sjöarna. När man reser genom landet, öppnar sig ständigt landskapet ut mot mindre och större vatten och de ger en alldeles särskild prägel åt bygden. Där ligger Vindomen, som flera socknar har rätt till. Nyckfullt har dess vatten skurit djupa skårar in i bygden. Den är vikarnas och uddarnas speciella sjö, dess stränder ä hela tiden sönderskurna av vikarna, som understundom går långt in i landet i smala kilar. De framgår också med all önskvärd tydlighet om man nämner ett par siffror. Sjön är en och en halv mil lång men inte mindre än 30 mil i omkrets.

Hannäs har inte så stor del av Vindomen men kanske har socknen den vackraste delen och den mest sönderskurna. Två stora vikar går upp mot Hannäs och skär av Solvestadlandet, som bil-

dar en stor halvö. Den ena viken går upp mot Falla, den andra upp till Hannäs kyrkby. Och står man på den vackra lövträdsklädda kullen, där kyrkoruinen ligger, har man en vacker och böljande utsikt över ett landskap, som har mycket av Tjusts typiska drag med dess leende kullar, med sädesfälten i vackra vågor, med lövträdsmassor och blått vatten. Och på ena sidan går bergen höga, på den andra står barrskogen tät i fonden.

Hannäs kyrka ligger just där bygden öppnar sig i en dal, en bördig och vacker dal, där gårdarna ligger tätt. På båda sidor reser sig höjder och i mitten av slättbygden ligger Hannäs vita kyrka med ett spetsigt kyrktorn upp mot den blå himlen.

Hannäs är som sagt sjöarnas bygd. Vägen mellan kyrkbyn och Kvarnvik går på ett näs, som ju längre man kommer mot norr alltmer smalnar för att vid Kvarnvik bara bli några hundra meter brett. På den ena sidan om näset ligger Önen, på den andra Storsjön, två långsträckta sjöar, som till övervägande delen går fram genom skogs- och bergsbygd. Och i norr begränsas Hannäs av den stora och sägenomspunna Yxningen. Inom gränserna ligger Grevsjön, Rumhultsjön, Fåfallasjön och Östersjön, vilken sistnämnda inte direkt har sin namnes storhet. Dessutom finns en hel del mindre sjöar och gölar. Och allt detta inom en socken, som i sin längsta sträckning inte mäter stort mer än en och en halv mil.

♦ Hannäs kyrka ligger i en utkant av socknen, i dess södra del.

Ukna-, tryserums- och gärdserumsborna — det vill säga de som bor i sina socknars utkanter — har betydligt kortare väg till Hannäs kyrka än de Hannäsbor har som bor i norra delarna av sin församling. Den gamla kyrkan låg en och en halv kilometer längre söderut. Den var länge i bristfälligt skick och särskilt var taket så pass dåligt att hannäsborna tvingades tänka på ett nytt kyrkobygge. Det hände på 1890-talet och när nu kyrkan ändå skulle flyttas, ville de norrboende ha ett litet ord med i laget, när det gällde att bestämma den nya platsen. De hade sedan urminnes tider haft lång och besvärlig väg till sitt tempel och nu tyckte de tiden var mogen för att betydligt förkorta det avståndet. I kyrkbyn ville man förstas inte höra talas om någon mera avsevärd förflyttning. Det var visserligen sant att kyrkan inte låg mitt i socknen, men å andra sidan låg den på en gammal kulturplats som sedan långt tillbaka i tiden varit bygdens andliga centrum. Om de var flera de som bodde i kyrkans närhet än de som byggde i utkanterna, vet jag inte, men de förra segrade och förflyttningen av kyrkan skedde som sagt bara en och en halv kilometer åt norr i den vackra dalen mellan Vindomen och Grevsjön. Och 1885 var man beredd att bryta upp från den gamla fallfärdiga kyrkan till det nya ståtliga tempel, vars torn reste sig högt över bygden. Så mycket räddade man inte över från den gamla till den nya kyrkan. Det var i de tiderna, då man inte hade något utpräglat

sinne för att vårda de gamla kyrkliga traditionerna. Och litet varstades i bygden kan man kanske finna delar av träet till den gamla kyrkan, vilket understundom användes till tak i bondgårdarna. Man fick emellertid med sig ett triumfkrucifix och en gammal dopfont av sandsten samt några textilier, som emellertid inte är så särskilt märkliga. Där finns dock ett antependium och en mässhake, som i början på 1700-talet skänktes till kyrkan av den Ribbingska släkten, vilken även haft anknytningar till Hannäs.

♦ När den gamla kyrkan uppfördes, vet man inte riktigt, eftersom inga gamla handlingar finns bevarade, men att döma av byggnadssättet torde den härstamma från 1200- eller 1300-talen. Den är uppförd av stora kullerstenar och av samma typ som Västra Eds ödekyrka, till vilken den tydligen var en syskonkyrka. Ruinen av den gamla kyrkan, som är belägen på en utomordentligt vacker plats, är nu förfallen och skulle vara i behov av en grundlig restaurering. Den lilla socknen kan emellertid inte kosta på sig en sådan ekonomisk extravagans och till en början får man nöja sig med att avhjälpa de värsta bristerna så att den gamla ruinen inte alldeles faller sönder och samman.

Högt låg den gamla kyrkan och den syntes vida omkring i bygden, som sedan uråldriga tider varit bebyggd. Där om vittnar bland annat spår av gånggrifter på en udde av Vindomen. Här har också tydligen förr i världen gått en gammal handelsväg inåt landet på den tiden sjöbandet i Uknadalen och Tjust var en del av havet. Och längre fram i tiden var här en gammal kulturbygd dit folk samlades till gudstjänst högt uppe på kullen i denna vackra del av Tjust. Invid kyrkan reste sig då en klockstapel, som påstås ha tillhört de högsta i vårt land, ett märke som långt ut i bygderna förkunnade var Hannäs och Hannäs kyrka låg.

På kullen fanns också en kyrkframsynt man och hans namn var känt åtskilligt ut över Hannäs gränser. Han brukade nämligen i sitt hem ta emot pojkar, som var lite vilda av sig och som föräldrarna hade svårt att styra. Bland

de pojkar befann sig också en viss Artur Hazelius, vars namn sedan skulle komma att gå ut på ryktets vingar över landet. Några ungdomsår tillbringade Hazelius i Hannäs och det påstås att det var under af Ekenstams ledning som han fick sina första impulser till det kulturarbete, som skulle föra hans namn till berömmelse. Det är kanske inte så underligt att hannäsborna med en viss stolthet berättar om Hazelius hannäsår.

Komminister af Ekenstam avled år 1843, djupt sörjd av hela sin bygd. Och att det var något särskilt med den mannen förstär man kanske av att han trots att han innehade komministerutnämndes till hovpredikant.

Nu liksom tidigare är Hannäs annexförsamling till Tryserum och i de båda församlingarna har av ålder prästerna tillsatts på patronell väg och patronus har varit ägaren till Fågelviks stolta herresäte vid Valdemarsviken. Kyrkoherde Carlson i Tryserum och pastor Östberg i Hannäs är de sista som tillsatts på patronell väg.

♦ Det är klart att i en bygd med Hannäs struktur de stora godsens

gångna tider och några gamla vackra ekonomibyggnader med åtskilliga år på nacken. Just det stora nödåret 1868 byggde han Hägerstads slott, dels naturligtvis därför att han ville ha ett vackert hem men dels också för att skaffa arbetstillfällen och hjälpa hannäsborna i deras svåra belägenhet under de hårda tiderna. Han var, som man förstår, en verklig bygdens välgörare. Till slottet anlade han en stor vacker park och en dyrbar trädgårdsanläggning med växthus. Brukspatronen och hans maka samt deras son ligger nu begravda på en vacker plats vid en udde på Hägerstads ägor, medan vinden sjunger över gravsten i de träd, som brukspatronen lät plantera och som nu växt upp till en grönskande och lummig park.

♦ Om sjöarna är något typiskt för Hannäs, så har socknen också en annan specialitet, som den visserligen delar med en del andra,

och det är bybildningen. Över hela Hannäs ligger byarna utströdda, tätt sammanbyggda: Hällingsfall, Rumhult, Gärdsnäs och allt vad de heter. I Hällingsfall ligger gårdarna alldeles hopbyggda och fälten till dem ligger spridda runt omkring byn. Och i Gärdsnäs fanns ända in på 1920-talet gamla korsvirkeshus. Litet isolerat ligger byarna i skogsbygden mellan de många sjöarna och man har rätt stora avstånd här och

var. Ett litet exempel: vid Kvarnvik ligger mejeri och livsmedelsaffär, men på den platsen finns det inte många gårdar och inte mycket folk. Mejeriet och livsmedelsaffären är emellertid centrum för en rad byar ute i envirogerna.

Hannäs har liksom de flesta landskommuner råkat ut för en kraftig folkåderlätning. På de senaste 30 åren har socknen förlorat bortåt 1 000 personer och folkmängden är nu 1 240. Det är klart att det uppstår ekonomiska svårigheter av sådant. Och lägger man därtill att socknen under de senaste åren byggt tre nya skolor, moderniserat ålderdomshemmet och restaurerat nya kyrkan, förstär man att kommunens ekonomimän här haft åtskilligt att brottas med.

Men även om särskilt de unga flickorna längtar efter att spanna vingarna till flykt och gärna lämnar sin hembygd för städernas dragningskraft, trivs folk ändå i Hannäs. Det är en trivsamt bygd och en vacker trakt och säkert går de utflugnas tankar åtskilliga gånger tillbaka till sjöarnas, skogarnas, kullarnas och de mjuka slätternas Hannäs.

Don Carlos.